

מִשְׁפָּחָה



דורות של סכין השחיטה

היחס המורכב בין השוחט
לדורותיו לבין קהילתו

ויכוח בצרכת - שורף תלמוד

רבי יחיאל מפריז ניצח את המוסר
ובכל זאת נשרף התלמוד

חג השבועות - חג הגרים

על כמה גרים שהנחילו
תורה לישראל

מנצח הנצרות

הכמרים נוצחו פעם אחר פעם
על ידי ה"ראשון" שנשכח

המוסף התורני של

מִשְׁפָּחָה

סיון תשס"ז

מחיר: 9 ש"ח - 35 N.Y. mishpacha

בין שוחטים וקהילותיהם

השחיטה והשוחרים, שריד זהו להפסיד כל שחית דת
על דעת שכולם חסידים, וזהו שחית דת. שחית דת
הוא שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.
שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.
שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.
שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.
שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.
שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.

שוחר סכסכי לשוחטים

השחיטה והשוחרים, שריד זהו להפסיד כל שחית דת
על דעת שכולם חסידים, וזהו שחית דת. שחית דת
הוא שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.
שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.
שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.
שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.
שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.
שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.

השחיטה והשוחרים, שריד זהו להפסיד כל שחית דת
על דעת שכולם חסידים, וזהו שחית דת. שחית דת
הוא שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.
שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.
שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.
שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.
שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.
שחית דת. שחית דת. שחית דת. שחית דת.



על הרב גל
השוחרים, על שחית
החידה חסידים
השוחרים, על שחית
שחית כפנים לסרא
שחית כפנים לסרא
שחית כפנים לסרא
שחית כפנים לסרא
שחית כפנים לסרא
שחית כפנים לסרא
שחית כפנים לסרא
שחית כפנים לסרא

הרב יצחק שחית

בין שוחט וק



יום היולותיהם

הצעיר וחסר הנסיון, צריך היה להתמודד מול שוחט ותיק בעל נסיון שיכול להיות סבו, אשר שולט יותר טוב ממנו בהלכות שחיטה. השוחט מסרב להראות את סכיניו לרב הטירון, שלדעתו רק יהרוס את החלף בעת הבדיקה, הרב כמובן עמד - בצדק - על דעתו וכבודו, ומכאן הדרך קצרה למחלוקת. אבל ברוב המקומות היה לשוחט מספיק שכל להבין שאחרי הכל הוא רק השוחט ואילו הרב - יהיה מי שיהיה - הוא המרא דאתרא.

שו"ת מסביב לשוחטים

כמעט בכל ספרי השאלות ותשובות מופיעות - לרוב בתחילת חלק יו"ד - מעשיות ושאלות סביב שוחטים. שוחטים שסרחו ושוחטים שהזדקנו, שוחטים שחלקו ושוחטים שהתירו, שוחטים שנמצאו מתרועעים עם אינשי דלא מעלי ושוחטים שהחמירו יותר מידי. פעמים והקהילה עומדת לצד השוחט ואז הרב נמצא יחידי בחזית, ופעמים שהקהילה מתפלגת לשני מחנות, אלה מצדדים ברב ואלה בשוחט. פעמים שאיימו על הרב לחזור בו מאיסורו נגד השוחט, ולא - שכרו יתעכב, וכוחו היה הולך ופוחת בתוך קהילתו. פעמים והמריבות חצו את גבולות העיירה ועורבו בהם גדולי ישראל. לא פעם קרה שבגלל מחלוקות כאלה, קמו להן קהילות חדשות ונפרדות. לרוב, במקרים קיצוניים כאלה, היו חילוקי הדעות לא רק בין השוחט לרב, אלא אף בין גדולי ישראל עצמם שנדרשו למקרה מסוים, אלה הכשירו ואלה הטריפו, הפשרה לא הושגה והקהילה התפצלה.

ברור שלא מדובר במדגם מייצג, אלא במקרים החריגים שהגיעו לשולחנם של גדולי ישראל. אם בכל כפר קטן היה בעבר שוחט, והיו אלפי כפרים כאלה ברחבי העולם היהודי, ברור שבמהלך הדורות מדובר על רבבות שוחטים שרק על חלק מזערי מהם דנו באותן תשובות הלכתיות. הבעיה הנפוצה היתה, שגבולות אחריות השוחט לא היו מתוחמים בצורה ברורה, השוחט שהיה אחראי על השחיטה כמקצוע, הלך ותפס אותה כטריטוריה לכל דבר. גדולי ישראל

לי הקודש' בכל קהילה יהודית בעבר היו הרב, כמובן, ולצידו גם השוחט והחזן. בעוד שהחזן לא תמיד נחשב לדמות רוחנית, השוחט דמתא תמיד נחשב לשני במעלה לאחר המרא דאתרא. היו מקומות בהם השוחט היה רשאי לחבוש שטריימל לראשו, או לכסות את ראשו בטלית - כיחיד בקהילה מלבד הרב. אבל תמיד נחשב השוחט ליהודי תלמיד חכם וירא שמים מרבים - כדרישת ההלכה - יהודי עדין ובעל הליכות תרומיות שהיוו דוגמא לבני הקהילה. כאשר נבצר מהרב למסור שיעור או לעבור בזמנים המיוחדים לפני התיבה, מילא את מקומו בלא מעט מקומות - השוחט.

ולהבדיל אלפי הבדלות בין הטהור ובין הטמא: הקצב הנכרי נחשב תמיד לדמות שלילית המתהלך על גבול הפלילים. אין אדם יותר גס ממנו בעיר, ואין מקרה של פריצה או רצח שלא דבק בו חשד למעורבות כלשהי. אדם - אם ניתן עדיין להגדירו כך - שכל עסקו הוא גרזנים, סכינים ודם, הרבה דם. הוא האדם האחרון בעיר שרוצים להיתקל בו בפינה חשוכה, או לחילופין - להיקלע לחילוקי דעות איתו.

זה לעומת זה - הקצב הגס והמגושם מול השוחט העדין והרוחני - רק מחדדים כיצד מצרפות מצוות התורה את הבריות. למרות כל זאת, ורק במקרים מעטים, קרה והשוחט - לעיתים לשם שמים ולעיתים לא כל כך - פתח במערכה חזיתית מול הרב. מעמד השוחט בקהילה היה בדרך כלל חזק ועל פיו נשקו דברים רבים בקהילה - גם אם לא היו קשורים במישרין לבשר ולשחיטה. מטבע הדברים במצב של שני מלכים בקהילה אחת, שלטון הרב היה לפעמים סופג זעזועים והוא היה נאלץ להתמודד עם בעיות משמעת בתוך הקהילה עצמה. קרה שהשוחט ראה את עצמו כ'כל יכול', וגם הציבור - שראה בו האפוסטרופוס על מזונותיו - היה מרשה לעצמו לבוא בתביעות ולחלוק בריש גלי על תקנות הרב.

לפעמים זה קרה לאחר פטירת הרב, והרב החדש,

על הרב ועל
השוחט, על זמנים
בהם משרת הרבנות
היתה תלויה ברצון
השוחט ועל שוחטים
שהיו כפופים למרא
דאתרא. על פרשיות
שחיטה שהסעירו
את הקהילות ועל
תאגידי ענק שהתרכזו
בידי השוחטים.
כל ההיסטוריה
של השחיטה

הרב חיים סופר

מקל ראש בשחיתותו, עד שהחליט לפסלו. אותו טבח הלך וגידל את שערותיו וציפורניו לשם תשובה, ובכל זאת לא קיבלו חכמים את תשובתו "עד שילך למקום שאין מכירין אותו, ילבש שחורים ויתכסה שחורים ויחזיר אבדה בדבר חשוב או שיכריז על בהמה ששחט משלו שהיא טריפה". הרמב"ם כפל הלכה זו בכמה מקומות, בהלכות עדות, הלכות שחיטה והלכות מאכלות אסורות. עדות למקרה כזה מצאנו בתשובת מהרי"ל, שהכריע שאין תשובה לאותו שוחט עד שילך למקום שאין מכירין וכו' (שו"ת מהרי"ל סי' קכ בדפוס סלאפקוויץ תקס"ז).

המעניין הוא, שמאורע כזה התרחש עם בנו של המהרי"ל בעצמו. בנו של המהרי"ל, רבי יקותיאל, כיהן כשוחט בעיר 'אולם', ויצאה טריפה מתחת ידו. רב העיר, רבי זעליגמאן מאולם, דרש להעבירו מתפקידו, אלא שהצליחו למצוא לו זכות ורבי יקותיאל המשיך לכהן כשוחט.

העיקרון, אם כן, ברור. כשיודעים בבירור על שוחט שמכשיל במזיד – מסלקים אותו. כשיש ספק, צריכים לראות איך הוא מתנהג בתחומים אחרים שבינו לבין קונו.

טפלי תלויים בו

אחת הפרצות שידעו שוחטים סוררים לנצל, היתה טענת 'טפלי תלויים בנו'. הילדים הקטנים, בניו של השוחט, היו תמיד קלף מיקוח בידיו. "גם אם אנחנו אשמים וראוי להעביר אותנו, ילדינו הקטנים מה חטאו". נוכח טענה כזו, היו רבנים רבים שחששו לשלוח יד בפרנסת השוחט. דוגמאות כאלו נמצאות למכביה. הגמרא (חולין יח). מספרת, על רבא בר חנינא שחיפש קולות והיתרים להמשיך ולהחזיק את השוחט "דתלו ביה טפלי". בתשובות הראשונים והאחרונים התחשבו מאוד בעובדה שלשוחט יש אשה וילדים לפרנס. מהר"ש ענגיל, לדוגמה, לאחר שפסל לחלוטין שוחט שהתיר ספקות, נודע לו שהשוחט עני מדוכא ומטופל בבנים. מיד ישב לחפש בכוחא דהיתרא, שמא יש מקום להחזירו למשרתו (שו"ת מהר"ש ענגיל, ח"ו סי' ל"ט את ד').

אחד הבולטים לדחות טענת 'טפלי תלויים בו' הוא רבי שלמה קלוגר. מאז ומתמיד הקפיד מהר"ש קלוגר על חומת השחיטה שתהיה מסורה בידי הרבנים ולא בידי השוחטים. באחד ממכתביו הוא מתאונן לפני מהר"ם א"ש, שמאז שנפטרו ה'חיות דעת' ורבי זלמן מרגליות, הנה הוא עומד לבדו בחזית על המשמר ואין עוזר וסומך לו: "לא כן עתה כי המה נסעו למנוחות ונותרתי אני לבדי ואין עוזר וסומך למילי דשמיא ולהקים הדת על תלו ולהרים מכשול ולסקל המסלה משער בת רבים, בפרט בעיני טריפות ומאכלות האסורים" (תשובת רבי שלמה קלוגר, הודפסה במבוא למדורה השניה של שו"ת 'טוב טעם ודעת').

אף בנושא זה, של 'טפלי תלויים', נשאל על שוחט שעבר על תקיעת כף, אם יש להעבירו, אחר שילדים רכים סמוכים על שולחנו: "והנה אתם חוששים לאשתו וטפלי התלויים בו, ואני חושש להרבה אנשים שיאכלו משחיתתו, ואנשים, נשים וטף שלא יאכלו בשוגג באכילת איסור, ומה לנו לאשה ובנים התלויים בו, הנה דמם מידו יבוקש, שהיה לו להיות ירא שמים ולעשות כמשפט התורה ואנחנו נקיים. כי הנה בימים הראשונים, שהיה רוב העולם יראי ה' ומבקשים האמת, היה מקום להקל בשו"ב על ידי תשובת וקבלת דברי חברות, אף שיתכן דעושה כן מכח פרנסתו, מכל מקום בודאי יהיה על השוחט מורא בשר ודם, אולי ימצאו בו עוד רעה ולא יהיה לו עזר להועיל. לא כן עתה, פשעה האדק וכו' וכל שוחט קל שבקלים מוצא לו עוזרים הוא ומשפחתו ושאר אנשים ידועים לו, ורוב אוהבי שקר ומחזיקים ידי שקר. לכן בימים אלו אין לשו"ב שום מורא בשר ודם, כי בטוח בעוזריו וכמה דרכים ימצאו לו לעזרה. לכן בזמן הזה, צריך לראות שיהיה

בכל הדורות דאגו אפוא לתחם את גבולו של השוחט, שיידע שתפקידו הוא לשחוט בזהירות, ולהבחין היכן יש ספקות וחששות, עליהן עליו לדווח מיד למורה הוראה.

דוגמא מעניינת, בה חז"ל מחדדים את היחס לשחיטה כתחום לתלמידי חכמים בלבד והשוחט הוא רק היד המבצעת – היא ההקפדה שדוקא תלמידי חכמים ילמדו את הכהנים בבית המקדש הלכות שחיטה ואת שכרם יטלו מתרומת הלשכה (כתובות קו). חז"ל לא חיפשו את המומחים בשחיטה, למרות שאין כמו הכהנים עצמם להתנסות בשחיטת בעלי חיים, בכל זאת המלמדים והמכשירים באו דווקא מקהילת תלמידי החכמים.

במסגרת הפיקוח על השוחטים השתמשו בקהילות השונות מנהגים ותקנות שונים. מנהג ירושלמי עתיק הובא בספר 'קול אליהו' (ח"א י"ד סי' א') לבדוק כל שוחט לפחות פעם אחת בשנה, למרות שיש לו כתב קבלה.

הפיקוח הקפדני על השוחטים לא התמקד בבית המטבחים בלבד. מהשוחט נדרשו הליכות חיים נאותות, עד לפרטים הקטנים. פעם ישב השוחט דמתא בעת תפילת שחרית של שבת מול רב העיר, הגאון בעל ה'צמח צדק' מליובאוויטש זי"ע. הצמח צדק הבחין שבעת אמירת 'קשרתם לאות על ידיך' בקריאת שמע, ממשש השוחט את ידו השמאלית, כמנהגו בחול לנשק את התפילין בעת קריאת שמע. במוצאי שבת נקרא השוחט לבית הרב ושם נתבקש לסיים את מלאכת השחיטה ולהניח את סכיניו לרעננים יותר. השוחט נבהל, ולא זכר שום פסול שארע בו לאחרונה, ותמה על פיטוריו. הסביר לו הצמח צדק, כי אדם שמושיט את ידו בלי מחשבה, יהודי ששוכח שכעת שבת וסבור לנשק את תפיליו רק בגלל שכך הוא רגיל כל יום – לא יכול לגשת למלאכה שדורשת כל כך הרבה כובד ראש ושימת לב.

ילבש שחורים

בכל הדורות והתקופות נמצאו שוחטים שהאכילו את קהילתם נבלות וטריפות, חלקם ביודעין וחלקם בלא יודעין. בכל המקרים היה הרב צריך להכריע את דינו של השוחט. חז"ל בירושלמי תרומות (פ"ח ה"ג) מספרים על טבח בציפורי, שהיה מאכיל נבילות וטריפות ללא מורא. אמרו, פעם אחת שתה יין בערב שבת ועלה לגג ונפל ומת, והיו כלבים מלקקים את דמו כל אותה שבת. באו ושאלו את רבי חנינא האם לסלק את הכלבים מגופת הקצב הסורה. אמר להם רבי חנינא: הוא לקח מן הכלבים את המגיע להם – "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, לכלב תשליכון אותו" (שמות כ"ב, ל') – והאכיל בו את בני ישראל, באים הכלבים עתה וגובים את חובם. (על ההשלכות החריפות של מקרה זה ראה במסגרת).

כאמור, לאורך כל התקופות ניתן למצוא מקרים כאלה, כפי שניתן לראות בספרות השו"ת. מן הראוי לציין, שאותם שוחטים לא היו תמיד קלי דעת, ולעיתים הם היו מדקדקים בשאר הדברים בקלה כבחמורה. הבעיה נוצרה בעת שהדבר נגע להפסד ממון גדול, דבר שהיו שהתקשו לעמוד מול הפיתוי. מחירה של כל בהמה הוא גבוה, ולהכריז על בהמה שקנית במיטב כספך שהיא נבילה או טריפה, מצריך יראת שמים ואומץ לב. כדי שלא להעמיד את השוחטים בנסיון זה כבר תקנו שלא הקצבים שהם בעלי הבהמות ישחטו בעצמם, אלא אנשים חיצוניים, אך למרות זאת לא תמיד היה בכך די, והרבנים נאלצו לפקח היטב על השחיטה.

מן הצד השני של שוחטים שנפסלו, עומדים אותם שוחטים שנקרתה תחת ידם תקלה חד פעמית. נאמנותם אולי לא נפגעה, אבל המומחיות שלהם נפגמה בכך. חז"ל מספרים (סנהדרין כה:) על טבח שנמצאה טרפה מתחת ידו, ורב נחמן לא ידע אם הוא אכן נכשל במקרה או שהוא

אסור לקבור אותו!

לפנינו אחד מפסקי הדין המזעזעים שמצינו בנוגע לשחיטה, בו רואים עד כמה חדרו גדולי ישראל לקדושת המאכלים במטבח היהודי:

אדם שמכר טרפות במזיד בחזקת שהן כשרות ומת קודם שעשה תשובה, אסור לקבור אותו. את גזר הדין הזה מביא בעל הגהות אשר"י במסכת חולין (פרק שביעי אות טז) בשם האור זרוע, והוא מוסיף שאפילו אם רואים כלבים באים ולוקקים את דמו, אסור להבריחם מעליו! אדרבה, שיבואו וילקקו את דמו, אולי בזה יתכפר לו.

יצוין, שהיו כאלה שפקפקו בדין זה ותמחו על האור זרוע, מדוע נשתנה דין המאכיל טרפות מעיר הנידחת, בה צוותה התורה מפורש לקבור את בני העיר (ולמעשה רוב דיני קבור נלמדים מעיר הנידחת).



(צילום: עזריאל לנדא)

18 התקנות של רבי שלמה קלוגר

כאמור, לאחר המהומות הגדולות בעיר ברדיטשוב, עמד הגר"ש קלוגר ותיקן להם י"ח תקנות בענייני שחיטה, שנשמרות עד היום במקומות רבים. להלן חלק מהן:

- א. למנות משגיח מיוחד.
- ב. לפצל את ההשגחה לכמה חלקים.
- ג. להושיב את הבודקים לפני שולחנות, לא בעמידה.
- ד. לא לגדל צפרניים ולא לחתוך הריאה לרוחב.
- ה. לבנות הידרכיה מסודרת בין הבודקים והשוחטים.
- ו. להוסיף שוחטים בערבי חגים.
- ז. לשלם לשוחטים מקופת הקהל ולא מבעל האטליז.
- ח. לא לשחוט עשר בהמות ברצף עם סכין אחד.
- ט. כל שוחט חדש צריך הסכמת רוב אנשי הקהילה.
- י. ימעטו השוחטים בעסק עם חבריות.



השו"ב ירא ה' מרבים יותר מכל אשר היה לפנינו. ובאיזה דבר, יהיה מה שיהיה, ראוי לדחותו מאומנותו".

תקיפתו של רבי שלמה קלוגר שלא להתפשר כלל בענייני השחיטה, קנתה לו יריבים רבים, גם מקרב בעלי תריסין. אחד הסיפורים הגדולים התרחש בברדיטשוב לפני כמה ושישים שנה, סביב שוחט שנוי במחלוקת. שחיטותיו היו במהירות וריגנו עליו, שכמות הטרפות היוצאות מתחת ידו נמוכה מן הרגיל, מה שהעלה את החשד שהוא מכשיר אותן. הריגונים הלכו והתגברו והוחלט להביא לקהילה את הגאון רבי שלמה קלוגר, שינסה לתהות על קנקנו ולהרגיע את הרוחות בעיר. רבי שלמה הגיע לעיר והתיישב שם שלשה שבועות, שהניבו איסור חמור על השוחט. הרוחות סערו סביב ר"ש קלוגר וסביב פסקו, וגדולי תורה רבים הביעו את דעתם. האירוע הזה, ששווה מאמר בפני עצמו, גרם לשוחט שיעזוב את העיר וישתקע בקהילה זרה, עד שגם משם גורש, אחר שנתפס בדבר עבירה.

בעקבות אותו מקרה בברדיטשוב, עמד רבי שלמה קלוגר ותיקן י"ח תקנות לשוחטים, בהן הוא מסדר את הקשורים לשחיטה, כל אחד כפי מקומו הראוי לו, זמנים ומועדים הראויים, סייגים בתשלום ועוד. מעניינת היא תקנתו האחרונה, בה החמיר מאוד על השוחטים: "יראו השוחטים שימעטו בהליכה בשוק במה דאפשר ודבר לא יהיה להם עם אדם. רק יהיה שונה הלכות בכל יום ההלכות השייכים לו שיהיו שגורין בפיו וכמו שכתבו הפוסקים, שיהיה רגיל בהלכות שחיטה וכדומה".

פיטורי שוחט

מידי פעם היה עומד רב הקהילה בפני דילמה לא פשוטה. ישנן עיירות, שהשוחט בהם אכן היה ירא וחרד, מדקדק במצוות ובקי היטב בהלכות הנחוצות. דא עקא, גילו המתקדם לא יכול לאפשר לו לאחוז סכין ביד יציבה ולבדוק היטב את פגמיה. שוחטים אלה, שאיבדו הרגשתם או שידיהם מרטטות או שניהם גם יחד, לא יכלו כמובן להמשיך במלאכתם ועל הרב היה לפנותם ממשרתם. אז, שלא כמו היום – שהיוצא לפנסיה מקבל תמיכה חודשית, היה אותו שוחט וותיק יוצא מעבודתו ומאבד לחלוטין את פרנסתו. היו קהילות שדאגו משום כך לפרנס את זקני העיר

עדיף לאכול מאכלי חלב

בשם הגר"א אמרו (מעשה רב אות צ), שמוטב לאכול בשבת מאכלי חלב, מאשר לאכול מבהמה שנשחטה בלי משגיח שעומד על גב.

שימשו בתפקידה.

מחמת עדינות העניין, מצאנו הרבה דיונים באחרונים, מתי מוטל על השוחט לפנות את מקומו לצעירים יותר. היו שחילקו בין ידיים רועדות מזקנה לבין ידיים רועדות מחולשה (שו"ת רמ"ץ יו"ד סימן טז). אחרים דחו בתוקף את החילוקים ודרשו להעביר מיד כל שוחט שהזדקן (ראה נודע ביהודה' תנינא תחילת יו"ד).

שלא כמצטייר, חכמי הקהילות מעולם לא ששו להעביר שוחט ממשרתו. הם הבינו היטב את משמעות הצעד של פיטורי עובד וותיק ואת השלכותיו, אך ברגע שעל הכף השניה עמדה כשרות המטבח, שוב לא הועילו לו לשוחט הוותק והכרח הפרנסה.

באופן כללי, היה היחס של הרב לשוחט מהטובים ביותר. הרב עמד לימין השוחט בכל עת, והגן עליו בעת שהשעה היתה צריכה לכך. הגאון רבי יוסף שלום נתנון, בעל שו"ת 'שואל ומשיב', מאריך הרבה בתשובותיו לשוחט יש חזקה קבועה בעיר ואי אפשר להעבירו, ואף לאחר פרישתו, בנו קודם לכל אדם אחר ('שואל ומשיב' קמא ח"ב סי' י"ז). כמוהו החרו החזיקו אחריו הרבה מאוד מהפוסקים. החת"ס סופר לעומתם, קיצץ מעט בסמכויות השוחט ולא העניק חזקה לבנו אחריו. בשו"ת 'עצי חיים' של חמיו של הרבי מקלויזנבורג זצ"ל, הוא מספר באריכות כמה הגן על השוחט בעירו שיצא עליו קול (יו"ד ח"א).

עם כל זאת, תמיד קרה שהיו חילוקי דעות בין הרב לשוחט, חילוקי דעות שלעיתים הביאו לסערה של ממש. מאורע נוסף קרה בשנת תר"ע עם שוחט העיר אינטרדאם (הונגריה), שרב העיר פסל אותו מלשחוט, מחשש שאיבד הרגשתו. השוחט טען, שההרגשה שלו חדה והוא מבחין היטב בפגמות. השוחט הסתובב אצל רבים מגדולי הדור שסמכו עליו, ביניהם הגאון ר' שלום מרדכי הכהן שבדרון מברעזאן. כל צד מצא מסייעים לצידו, ורב העיר טען שרק הוא אמור להכריע בנעשה בקהילתו ואין רשות לאף אחד

(המשך בעמוד 25)

שוחט במשרה מלאה

באיבוד פרנסתו חז"ל היו משמטים לקצב שנתפס שוחט ללא פיקוח.

כיום המצב הוא, ששוחטים גם בלי להראות לרב. הסיבה היא בגלל הוצאת השחיטה מידי הקצבים לידי תלמידי חכמים. אם בעבר הקצב שהיה עם הארץ שוחט, הוא היה מוכרח לעמוד תחת פיקוח ולהראות סכיניו. בתקופה שהפסיקו הקצבים לשחוט והועברה המלאכה ליראי שמים, שוב לא הצריכו אותם להראות סכיניהם.

שינוי המציאות הזו מעניין מאוד, ולא מצאנו לו דבר בדברי הפוסקים. להפוך הנהגה קבועה הסומכת על הקצבים לשחוט, לקחת מידיהם את הסכינים ולהושיב במקומם שוחטים תלמידי חכמים, זוהי מהפכה שהיה אמור להיות סביבה רעש במידה מסוימת. אך כאמור, כמעט לא מצאנו אזכור לכך, למעט בדברי הרא"ש שסיכם במילים בודדות "ועכשיו נהגו שאין מראים סכין לחכם..."

מן ההכרח לציין, שאפשר לראות בספרי הראשונים (תשובות הרשב"א, הריב"ש, מהרי"ל ועוד) תיאורים של אנשים מיוחדים האחראים לשחיטה, מלבד הקצב. אך באף אחד מהם לא מצאנו התייחסות מתי ומדוע קרה השינוי הזה.

בלשונו חז"ל לא מצאנו אדם שכל עסקו הוא לשחוט בלבד, כמו בימינו, בהם זה תפקידו הבלעדי של השוחט. באותה התקופה היו הטבחים או הקצבים שוחטים, אך עיקר עיסוקם היה במכירת בשר. הכינוי 'שוחט' בתור תואר, ולא כפעולה, מופיע לראשונה רק בספרי הפוסקים.

ההסבר לכך – לדברי הרב יקותיאל יהודה גרינוואלד, ב'השושן והשחיטה' בספרות הרבנות – מעניין לא פחות. אכן, 'שוחט' זו משרה חדשה שלא היתה מקובלת בתקופת חז"ל. בזמן התנאים והאמוראים לא היו שוחטים במשרה מלאה! הרא"ש במסכת חולין (פרק א, אות כ"ד) עומד על שינוי התקופות ומסביר שבעבר נהגו הקצבים המוכרים באטליו לשחוט את הבהמות ולאחר מכן למכור את סחורתם. משירדו הדורות ושוב לא היה ניתן לסמוך על הטבחים שמאחורי הדלפק, הוחלט שאדם אחרי ירא שמים מוסמך, ישחוט ויעביר את הבשר לקצבים.

תופעה נוספת שקשורה בחלוקת התפקידים היא החיוב בהלכה להראות את הסכין לרב קודם השחיטה. בעבר, קצב שלא הראה סכיניו קודם השחיטה, היה מסתכן

להתערב. קונטרסים רבים התחברו אז, לעיתים עד כדי ספרים ממש ('כתב יושר', 'דברי אמת', 'משפט לעשוקים' ועוד). בספר 'השושן והשחיטה' בספרות הרבנות של הרב יקותיאל יהודה גרינוואלד, מספר המחבר שפגש את הרב מברעזאן בתחנת הרכבת ממש באמצע הסערה סביב השוחט מאינטרדאם. הרב מברעזאן המתין לרכבת ללא מלווים, ולרב גרינוולד היתה הזדמנות לשוחח עמו כארבע שעות. "את הגאון מהרש"ם אנכי רואה", מספר הרב גרינוואלד, "הוא יושב לבדו, מחכה על הרכבת. ארבע שעות, אשר היו אולי הנעימות ביותר בחיי. ארבע שעות בליתי עם הפוסק האחרון, עם רבן של כל בני הגולה. הוא ואני ואין איש עמנו, ארבע שעות עסקנו בשיחה, הקשבתי ודיברתי, דיברתי והקשבתי כמעט כאשר ידבר איש אל רעהו.

"ארבע שעות הסתכלתי בקלסתר פניו, ובמשך הזמן התפללתי לה' שלא יודע לאיש שהגאון מברעזאן יושב ומחכה בתחנת הרכבת, מפחד שלא יגזלו ממני את העונג שזכיתי לו. אחרי שהגיעה הרכבת והגאון עזבני, כעסתי גם עליה, בטענה מדוע לא נתאחרה עוד כמה שעות..."

בהמשך מגולל הרב גרינוואלד את השיחה עמו, שנסבה גם על המהומות באינטרדאם. כאשר הרב מברעזאן סיפר לו, שהוא כבר מתחרט שנכנס לעובי הקורה באשר אינו לפי כוחותיו (שנה זו היתה האחרונה בחיי הגאון מברעזאן זצ"ל), הרב גרינוואלד פייס אותו וסיפר לו שגם החת"ס סופר סבל הרבה לעת זקנותו, עד כדי שכיניו אותו בעיתונים כאחד שמקורו את כלל ישראל רח"ל. מלחמה זו הכריעה את הגאון מהרש"ם מברעזאן, והוא נפטר באותה שנה.

בנוסף לחששו לכבודו של השוחט, ידע הרב היטב את הלך הרוח בהמון העם. הוא ידע שברגע שיתפרסם הפסק

שוחטים אלימים

הם הבינו היטב את משמעות הצעד של פיסורי עובד וותיק ואת השלכותיו, אך ברגע שעל הכף השניה עמדה כשרות המטבח, שוב לא הועילו לו לשוחט הוותק והכרח הפרנסה.

במשך הדורות היו גם שוחטים שהטילו אימתם על הכלל. כאמור, הם ראו בעצמם אפוטרופוסים על הציבור ואוי לו לאשר לא ישמע להם. ולרוב, אצל אנשים כאלה קשה להפקיד סכין. הרב היה מוכרח אפוא לפנותו ממשרתו, או אז היו השוחט וידידיו מתקוממים על הרב ומשפחתו. מקרים כאלו, שהפחידו רבים, גרמו לעיתים לשחיטה שתהיה כמונופול ביד החזק ולא דווקא ביד הראוי.

אחת הטענות בהן נפגפו השוחטים היתה, שהרב שונא אותם ו'תופר להם תיק' לשווא. המון העם אוהב סיפורים כגון דא, וטענתם הצמיחה כנפיים וסחפה אחריה רעים וטובים. סיפור כזה אירע דווקא לפני כארבעים שנה במצרים, שם כיהן מרן הגר"ע יוסף שליט"א כרב הקהילה ולא ראה בעין טובה את עבודתו של השוחט שהיה קל דעת, והתקשה מאוד לסמוך על שחיטתו. כשהחליט הגר"ע לסלקו ממשרתו, הגיב השוחט באיומי רצח. בעת שיצא הרב מבית הכנסת, שפך עליו השוחט מי אש, ובנס לא פגע בו. בהמשך פרץ השוחט לביתו עם אקדח וביקש לעשות בו שפטים, שוב ניצל הרב בדרך נס. ימים ספורים לאחר מכן הסתבך השוחט בתגרה עם חברים כמותו ונדקדק למוות.

היתרון הגדול שעמד לימין הרבנים הוא החשש של העם לאכול מבשר מפוקפק. יהודי שידוע שרב העיר אסר את השחיטה, לרוב לא יהיו לאכול מבשר זה. כך שגם אם השוחט מחליט להכריז מלחמה, יהיה לו קשה לגייס תומכים, שימשיכו לסמוך על שחיטתו.

במאמר הבא נרחיב בעז"ה על מוסד השחיטה עצמה, על התקופות שנאסרה בהם השחיטה ועל קיצורי דרך שניסו לבצע בשחיטה, מלחמת הרפורמים בשחיטה המקובלת, על בשר כשר מול בשר חלק ועל מערכות השחיטה כיום. 



של הפיטורין ברחוב, מיד יתחילו ללעוס את דמותו עד זוב. הוא ידע שמכאן ואילך יתחילו הכל למדוד את מעשיו לפי משקפי שופט, ולו המבחניה הזו היה כדאי לו למשוך את ידיה מהפיטורין. אך יראתו היתה חזקה מכל.

לפעמים אכן לא היה מנוס לרב, באשר ידע שלא ישמעו דבריו. בקהילות מסוימות, בייחוד בארצות גרמניה, שם היו קהילות בהן הציות לרב היה קלוש, השתדל הרב למצוא את דרך האמצע, בין ההקפדה על עיקר ההלכה – עם כל אפשרויות הקולות, לבין הניסיון לרצות את בני העיר פעמים רבות אפשר למצוא בספרי השו"ת התייחסות לפסק של רב מסוים, בתור רב שנאלץ למצוא קולות עבור קהילתו ואין ללמוד ממנה לכלל ישראל.